

**ΜΙΜΗΣ
ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ**

**ΑΓΑΠΗ
ΜΕΔΟΥΣΑΣ**

Ιστορική προδοσία γραμμένη στο κύμα

ΜΙΜΗΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ

ΑΓΑΠΗ ΜΕΔΟΥΣΑΣ

Ιστορική προδοσία γραμμένη στο κύμα

μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 475

Μίμης Ανδρουλάκης, *Αγάπη Μέδουσας –
Ιστορική προδοσία γραμμένη στο κύμα*
Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος
Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)
και Μίμης Ανδρουλάκης, Αθήνα, 2019
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, Νοέμβριος 2019

Κ.Ε.Τ. Γ718 Κ.Ε.Π. 853/19 ISBN 978-960-16-8539-7

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Αν δεν σε ονομάσω
δεν είσαι εσύ
ούτε εγώ.*

*Γιάννης Ρίτσος,
Τα ερωτικά*

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Μαρίνα: σεφερική αποπλάνηση.	11
Έλλη: μια Σειρήνα στο Πολεμικό Ναυτικό	57
Ο Ισραηλίτης γαμπρός του Δημήτρη Ιωαννίδη.	91
Πόκερ αγωνίας: Ο δικτάτορας και οι συνωμότες του Ναυτικού	140
«Μιχάλη, κάλυψε την “πηγή” μου!».	141
Ο Κώστας Ασλανίδης το γλεντά	152
Η επινόηση καταδοτών.	165
Στο καταδρομικό-φυλακή «ΕΛΛΗ».	181
Τα «πουλιά» στη θάλασσα	189
Η κρίση κατάθλιψης του Δημήτρη Ιωαννίδη	192
«Μ’ έριξαν οι Εβραίοι!».	214
Το «305» στην κόψη: Εξέγερση και τραγωδία.	219
Από το Δουβλίνο: Η ζωή που δεν ζήσαμε μαζί	278
«Ο προδότης είσαι εσύ!»	314
Υ.Γ.: Αναπάντητα ερωτήματα	342

[Η επιστολή της Μαρίνας που διατρέχει το κείμενο, είναι με μικρότερους χαρακτήρες.]

Μαρίνα: σεφερική αποπλάνηση

Παλιέ μου φίλε, μη διαβάσεις το γράμμα μου αν δεν έχεις πρόσφατο ιατρικό τεστ. Δεν θα τ' αντέξεις... Οι λέξεις του είναι ζωές, αν τις αφουγκραστείς ανασαίνου. «Πρόσεξε, μην τ' ανοίξεις προτού σφυρίξουν οι Ευμενίδες», θυμάσαι τα λόγια του ποιητή με τη δική μου φωνή; Ήταν απόβραδο. Ίδια μέρα.

Ανάβαλε την ανάγνωση αν είσαι σε μια έστω μεσαία ζώνη κινδύνου για καρδιά ή εγκεφαλικό. Δεν είναι εύκολο να ῥχεται μια γυναικεία φωνή από πολύ μακριά, πενήντα χρόνια μετά, να σε πληροφορεί πως μερικά από τα εκατομμύρια απειροελάχιστα κομματάκια σου κάρπισαν κι έχουν κάνει ένα δικό τους ταξίδι στη ζωή.

Συγγνώμη που θα γράφω όπως έρχονται μόνες τους οι λέξεις, μα δεν θα ξεχάσω τίποτα.

Ξέρω ότι έχει κάτι τρελό αυτό το γράμμα, μοιάζει με όνειρο, με φαντασία, αλλά ήταν καιρός, αγαπημένε μου Παύλο, να φανερωθώ, να μοιραστώ μαζί σου κάτι κοινό. Θυμήσου...

Ο καταξιωμένος αρχιτέκτονας παρέδιδε εκεί κοντά μια νέα πολυκατοικία, μια δική του καινοτόμα μορφοπλαστική πρόταση, όταν υποχρεώθηκε να επιστρέψει άρον άρον στο γραφείο του να παραλάβει αυτοπροσώπως έναν φάκελο «μεγάλης αξίας». Αιφνιδιάζεται. Εκκρεμότητες με το παρελθόν δεν είχε. Κάνει μερικά βήματα, ξεκουράζει το βλέμμα του στο άλσος να φέρει στα ίσα τον παλμό του και ξαναπιάνει το γράμμα. Πριν από λίγο ξιφουλκούσε ενάντια στον κλασικισμό στην αρχιτεκτονική και να τώρα αυτό το γράμμα, που μυρίζει μελάνι στην εποχή του Ίντερνετ, σαρκάζει τις βεβαιότητές του. Το παρελθόν, φαίνεται, δεν τελειώνει ποτέ!

Παλιέ μου φίλε, κλείσε τα μάτια και γύρνα σε κείνο το μεγάλο δωμάτιο με τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες στον τοίχο. Καθένας, λένε, κουβαλά στην καρδιά του ένα δωμάτιο. Εγώ με υπνοβατική ακρίβεια, λεπτό με λεπτό, ζωντανεύω εκείνες τις λιγοστές στιγμές που καθόρισαν τη ζωή μου δίχως εσύ να υποπτευθείς το παραμικρό.

Ίσως δεν θα σε έβαζα στη σημερινή δοκιμασία αν το δικό μου –«μας»– μυστικό, εντελώς προσωπικό, δεν διασταυρωνόταν με κείνο μιας κακότυχης γυναίκας. Το δικό της δράμα υφαινεται με τραγικό τρόπο στον καμβά της πρόσφατης Ιστορίας. Ω, αυτές οι διακλαδώσεις της μοίρας! Δύο γυναίκες, τόσο διαφορετικές, η σύζυγος του αεροπόρου, η σύζυγος του πλωτάρχη. Η πιθανότητα να τέμνονται οι υποθέσεις τους ήταν

μικρότερη από το να σε χτυπήσει, αγαπημένε παλιέ φίλε, αυτή τη στιγμή. Ιούλιο μήνα, κεραυνός στο Άλσος Παγκρατίου.

Εκείνο το απόβραδο σου διάβασα: «Η μοίρα μας, χυμένο μολύβι, δεν μπορεί ν' αλλάξει δεν μπορεί να γίνει τίποτα». Τότε αντέδρασες. Θ' αλλάζατε, βλέπεις, τον κόσμο.

Πρόσεχε, μη βιαστείς να καταδικάσεις κανέναν, ούτε εμένα, τη σφετερίστρια, ούτε την Έλλη. Κάθε άνθρωπος είναι πολλές ιστορίες, πολλά κομμάτια. Σου το απάγγειλα σεφερικά ενώ η καλοκαιρινή μπόρα έδερνε την τζαμαρία:

*Πού να μαζεύεις
τα χίλια κομματάκια
του κάθε ανθρώπου.*

Τα μαζεύω λοιπόν, ξαναγυρίζω στην πατρίδα και ξαναβρίσκομαι πίσω απ' το τζάμι να κατασκοπεύω από τον πέμπτο όροφο τους δύο πρωτοετείς, τον αρχιτέκτονα και τον μηχανικό, στο ισόγειο τεσσάρι ιδιοκτησίας μας, απέναντι, στον ακάλυπτο χώρο. Ένας διάδρομος σας χώριζε από τους συγκατοίκους στα δυο μπροστινά δωμάτια που έβλεπαν στην Ευρυτανίας. Αυτά, αριστερά από την είσοδο, αποτελούσαν έναν άλλο κόσμο. Του Ανδρέα ήταν χαρτοπαικτική λέσχη, του Κωστή η αίθουσα μουσικής. Είχε πικάπ. Σχεδιαστής στου Δοξιάδη ο πρώτος, ασυρματιστής ο δεύτερος. Στο χολ φιλοξενούσατε αυτόν τον γίγαντα με το ακορντεόν, τον Γιάννη, εκπληκτικό μουσικό και ηθοποιό που

σπούδαζε εμποροπλοίαρχος! Κουβαλήσατε στην Αθήνα έναν θερμό επαρχιακό κοινοτισμό, δίχως όρια, που εγώ, η «αστή» Πατρισιά, αγνούσα.

Ήσασταν το «θέμα» στις τρεις αδελφές πολυκατοικίες-αντιπαροχή σε κτήμα του παππού μου. Η μασκότ μας. Ο κυρ Βασίλης, ο θυρωρός, έκανε ρεπορτάζ για τους ενοίκους από το μαγικό τεσσάρι. «Έβαλαν ρακές στους άντρες του “100” που ήρθε για τη φασαρία!» ενημέρωνε με θαυμασμό. Εσύ έκλεινες το φως στη μία και μισή, ο Δημήτρης, ο ξάδελφος, το χάραμα. Τι διάβαζε; Ε, όχι τα μαθήματα. Εκείνος μαγείρευε και τραγουδούσε, εσύ καθάριζες. Τόποι και παρέες. Το Μετσόβιο. Τα γλέντια. Η «Λεύκα» στα Εξάρχεια. Η «Αλκυονίδα». Το μυστήριο με τον Πειραιά. Οι Κύπριοι και οι Κρητικοί. Ο Δημήτρης φτιάχνει λαγό στιφάδο που 'φτανε τσιγαριστός απ' τα όρη της Κρήτης. Δαιμονική έκσταση και περιέργεια οργιαστική. Βιασύνη να κοινωνικοποιηθείτε στη μεγάλη πόλη. «Μην ξεγελιέσαι», μου έλεγε ο αεροπόρος μου, ο Άδωνις –τον θυμάσαι;–, «πίσω από το ενθουσιώδες χάος τους κρύβεται ένας αυτοέλεγχος πιλότου». Είχε γνωρίσει τον Δημήτρη όταν έκανε τον βοηθό στα τέσσερα αδέλφια-γκαρσόνια [Μουστόγιαννη] στα «Κανάρια», το εστιατόριο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, πριν δικτυωθεί με τα μαθηματικά. Ένας κόκκινος ανάμεσα στους πράσινους. Ήταν ο φτωχότερος κι έδωσε μια εξήγηση στον σύζυγό μου: «Α, κύριε Μάνο, ο Χριστός, λέει ο πατέρας μου, ήταν ξυπόλυτος κι έτσι δεν ευλόγησε το επάγγελμα του τσαγκάρη όπως του ξυλουργού, του κουνιάδου του, του πατέρα του Παύλου».

Σ' αποχαιρέτισα δακρυσμένη μ' ένα «Ξέχασέ με!», αλλά πολλά χρόνια μετά μ' έπιαναν κρίσεις πανικού. Τι μαύρες σκέψεις θα 'κανες για μένα όταν πέρασε η έκσταση της στιγμής. Τι ήμουν, λοιπόν; Μια άπιστη τυχοδιώκτρια; Νάρκισσος ή νυμφομανής; Μαιτιόδοξη να μύσει έναν πρωτάρη; Ελευθεριακή, οπαδός του ανοιχτού γάμου με παράλληλες ερωτικές σχέσεις των συζύγων, μια κι ήμασταν στην εποχή του Γούντστοκ; Παραμελημένη σύζυγος με χρόνια στέρηση; Ω παλιέ μου φίλε, είχα ό,τι μπορεί να δώσει ένας ζωντανός συζυγικός έρωτας. Τα πάντα εκτός από κάτι. Κι αυτό το κάτι ήταν ένας ολόκληρος κόσμος και μπορούσε να συντρίψει την προσωπικότητα του αεροπόρου μου, όταν, αργά ή γρήγορα, ανακάλυπτε πως ήταν μια δική του αδυναμία. Κρυφά απ' όλους, ντρέπομαι, το ομολογώ, εξάντλησα όλες τις δυνατότητες, όλα τα τεστ της αναπαραγωγικής ιατρικής εκείνης της εποχής για να σιγουρευτώ. Μέχρι το Λονδίνο έφτασα με πρόσχημα το μεταπτυχιακό μου.

Όμως υπήρχες κι εσύ, ένας παρθένος. Δεν σου κρύβω πως φοβάμαι ότι το αναπάντεχο δώρο μου άφησε τραύμα στον ψυχικό σου κόσμο. Ίσως να βλέπεις σε κάθε γυναίκα ερωτευμένη μαζί σου μια μελλοντική άπιστη, μια Μαρίνα. Ίσως, αν αληθεύουν οι φημολογίες, η φρενιτιδά σου στη Μεταπολίτευση δεν ήταν παρά μια προληπτική άμυνα προς τις αναπόφευκτες γυναικείες απιστίες. Κι όταν οι έρευνες του ξαδέλφου σου στην πρόσφατη Ιστορία σάς οδήγησαν στο «αμάρτημα» της Έλλης, ο ερωτικός σας ιδεαλισμός θα σκόρπισε στους πέντε ανέμους. Έτσι αυτός έφτασε να γράφει

ότι «η διαλεκτική της ζωής είναι συνώνυμη με τη διαλεκτική της προδοσίας».

Δεν μετανιώνω, Παύλο. Η ζωή δικαίωσε την τρελή μου απόφαση – κι ας παραβίασα κάθε κώδικα ερωτικής τιμής κι ας νιώθω ενοχή. Ενοχή, ενοχή, ναι. Ντροπή, όχι. Δεν απογοήτευσα κανένα από τα αγαπημένα μου πρόσωπα. Παραμένω απόλυτα συμφιλιωμένη με τον εαυτό μου. Κι η ταπεινή Ευρυτανιάς στους Αμπελόκηπους με ακολουθεί παντού.

Κατασκόπευα, λοιπόν, κι ένα βράδυ ο αεροπόρος μου παρατήρησε: «Πρόσεξες, Μαρίνα; Στα δωμάτια των παιδιών κάτω δεν ακούγονται γυναικείες φωνές!» Εκείνη τη στιγμή αφουγκράστηκα τον εαυτό μου να απαντά σιωπηλά: «Ναι, Μάνο, όμως στα δικά μας δεν ακούγονται παιδικές φωνές». Τότε πρέπει ν' άστραψε στο μυαλό μου πρώτη φορά η εξωφρενική ιδέα να ρισκάρω τα πάντα – όλα ή τίποτα! Την απόδιωχνα με αποτροπιασμό αλλά αυτή επέστρεφε σαν μια μελωδία που κολλά στα χείλη. Η μυστική αυτή «συμβίωσή» μου με σας, τους δύο νεαρούς, άγγιξε την πιο ευαίσθητη χορδή μου, όπως κάθε γυναίκα, τη μητρότητα. Ήταν οι μέρες της Αποκριάς του '70. Το τριήμερο άπνοο ξεφάντωμά σας –Καθαρά Δευτέρα στη Χασιά– ήταν ο τελευταίος σταθμός στην αργοπορημένη εφηβεία σας. Εκεί τελείωσε η ελευθεριακή, οργιακή σας εξερεύνηση. Τότε, Παύλο, συνειδητοποίησα πως δεν μπορώ να ζω με το άγχος ότι δεν θα δημιουργήσω ζωή, δεν θ' αφήσω ίχνη πίσω μου, δεν θα σκαλίσω κι εγώ το όνομά μου σ' έναν «βράχο» αιωνιότητας. Άρχισα να πιστεύω πως το μεταπτυχιακό κι ύστερα το διδα-

κτορικό μου –«Το ανέφικτο του γυρισμού», βασισμέ-
νο στην ποίηση του Γιώργου Σεφέρη– δεν ήταν παρά
υποκατάστατο. Να το ονοματίσω; Μητρικό υποκατά-
στατο, Παύλο.

Τώρα που σ' έχω προϊδεάσει, ξαναπαίρνω τη θέση
μου στο τζάμι του πέμπτου όταν μου ῥθε η έμπνευση
ότι είστε η μοναδική, η τελευταία ευκαιρία μου. Πα-
ρατηρώ, συσχετίζω, αποκρυπτογραφώ –θαρρείς– τον
γενετικό κώδικά σας για να πάρω τη δύσκολη απόφα-
ση: Με ποιον; Με ευγονική συγκριτική ανάλυση ανά-
μεσα στους δυο σας! Δεν ήταν εύκολη. Ίδιοι σχεδόν σε
όλα, αναζητούσα τις διαφορές σας στην τονικότητα.
Ίδιος βαθμός εμπιστοσύνης κι εχεμύθειας, αν και ο Δη-
μήτρης μιλούσε πιο πολύ, έλεγε πολλά για να κρύψει
τα λίγα. Συνωμότης επιδέξιος. Ίδιος βαθμός ευφυΐας,
υψηλός, το σημαντικότερο κριτήριό μου. Ίσως ο ξά-
δελφός σου είχε πιο βαθιά σκέψη αλλά τεθλασμένη. Η
δική σου ευθύγραμμη, όπως του αεροπόρου μου. Εκεί-
νος με αφηρημένες ιδέες, ο ξάδελφος, εσύ με οπτικές.
Εκείνος το πάθος, εσύ η σίγουρη δύναμη, ακόμη μια
ομοιότητα με τον σύζυγό μου. Η δαιμονική περιέργεια
του Δημήτρη μ' ανησυχούσε ότι θα αναγνώριζε το αλη-
θινό μου κίνητρο. «Α, κυρία Βάσω», είπε μια μέρα στη
μητέρα μου, τη σπιτονοικοκυρά σας στον τρίτο. «Εγώ
σπούδασα τον γυναικείο κόσμο στο μοδιστράδικο της
μάννας μου. Στις πρόβες δεν ξεγύμνωναν οι πελάτισ-
σες μόνο το σώμα αλλά και την ψυχή τους, δίχως να
υπολογίζουν ότι το μυαλό ενός μικρού παιδιού κατα-
γράφει κι επεξεργάζεται και τους πιο αόριστους υπαι-
νιγμούς». Τρόμαξα. Κι ύστερα έμαθα ότι υπέφερε –

αν και κολουμβητής– από αλλεργικό άσθμα μέχρι τα δεκαπέντε, ενδεχομένως κληρονομικό. Όμως το χρώμα της φωνής του μ' έκανε μερικές φορές να ταλαντεύομαι. Μια νύχτα, την ώρα που έσβηναν τα φώτα στη μικροαστική μας πολυκατοικία, ξεκίνησε με οίστρο μπιθικοτσιακό, με το ολόφρεσκο «Μ' ένα παράπονο» [Δ. Μούτσης-Ν. Γκάτσος], συνέχισε μ' ένα πλούσιο ρεπερτόριο για να καταλήξει σε κείνα που είχαν άμεσο ενδιαφέρον για την εργασία μου. Τα σεφερικά: «Κράτησα τη ζωή μου» και «Άνθη της πέτρας, φυσιολογικές που ήρθαν όταν κανέννας δε μιλούσε και μου μίλησαν». Η ερμηνεία αυτή με θεοδωρακική ματιά έδωσε ένα άλλο, θερμό νόημα στον ποιητικό συμβολισμό του αγαπημένου «θείου» Γιώργου Σεφέρη.

Τελικά, Παύλο, το ύψος και τα χρώματά σου, ανάλογα με του αεροπόρου μου, έστρεψαν οριστικά την προτίμησή μου σε σένα. Ο Μάνος κι η μητέρα μου, βέβαια, δεν έκρυβαν τη συμπάθειά τους στον ξάδελφο. Ωστόσο, στο υποσυνείδητο τις δικές μου επιλογές τις επηρέαζε, φαίνεται, τις υπέβαλλε ο γοητευτικός κι ενθουσιώδης παππούς μου. Τον θυμάσαι άραγε; Ο απότακτος του βενιζελικού κινήματος του '35, αντιπρόεδρος εν αποστρατεία. Βετεράνος των αξιωματικών της Εθνικής Άμυνας, Τριανδρία, Κυβέρνηση Θεσσαλονίκης και τα λοιπά. Άλλωστε και τον αεροπόρο μου, φοιτήτρια ακόμα, τον γνώρισα σ' ένα reunion των επιζώντων Αμυνιτών και των συγγενών τους, μες στα Ιουλιανά, αποστασία και τα ρέστα. Όταν αποχωρήσατε με τον ξάδελφο από το διαμέρισμα της μητέρας μου στον τρίτο, τότε που σας γνώρισα πρώτη φορά από

κοντά, ο παππούς –σε έξαψη από την απροκάλυπτη αντιδικτατορική σας στάση– αναφώνησε:

«Ε, λοιπόν, Βάσω, Μαρίνα, τουλάχιστον τον ψηλό, τον αρχιτέκτονα, πρέπει να τον παντρέψουμε μ' ένα δικό μας κορίτσι. Τα αίματα Παλαιάς και Νέας Ελλάδας, Αχαΐας-Κρήτης, πρέπει να ανακατεύονται».

«Μαρίνα, Μαρίνα...» καλούσε επί δεκαετίες τελετουργικά εκείνη που φρόντιζε να λησμονηθεί. Του απαντούσε μια αλλόκοτη μουσική, σιωπηλή. Τώρα τα χέρια του τρέμουν. Η συγκίνησή του σπάει το φράγμα της λήθης και καλύπτει προς στιγμήν την απορία: Από πού κι ως πού η Μαρίνα με την Έλλη; Πώς δύο γυναίκες τόσο διαφορετικές ανέπτυξαν δεσμό εμπιστοσύνης; Τώρα όμως αναβλύζουν οι δικές του αναμνήσεις. Πρόσωπα και στιγμές που νόμιζε πως είχε οριστικά ξεχάσει.

Ξαναγίνεται πρωτοετής κι ανεβαίνει με τον Δημήτρη στον τρίτο όροφο να πληρώσουν το ενοίκιο στην Πατρινή σπιτονοικοκυρά, την κυρία Βάσω. Τους υποδέχεται ξαναμμένος ένας λυγερόκορμος κύριος, ξερακιανός, μακρυπρόσωπος, με χαρακτηριστικό μεγάλο καρύδι που ανεβοκατέβαινε στον λαιμό. Θα τον έλεγες ηλικιωμένο αν δεν είχε σβελτάδα, ίσιο κορμό, το μέτωπο ψηλά, επιβλητική φωνή και κάποιο παλιό μεγαλείο ανθρώπου που δίνει διαταγές εν ώρα κινδύνου.

«Κρήτες, λοιπόν, Κρήτες! Κάποτε ήμεθα όλοι Κρητικοί. Στις προεκλογικές συγκεντρώσεις στην κεντρική

πλατεία των Πατρών ηκούγετο το σύνθημα: “Ζήτω η Κρήτη!” Το ’15, το ’20... Αντώνης, αντιπτέραρχος εν αποστρατεία, απότακτος του ’35», τονίζει με νόημα την τελευταία φράση.

Ο παρορμητικός Δημήτρης, ενθουσιασμένος από τη δήλωση δημοκρατικών φρονημάτων του αντιπτέραρχου, απαντά:

«Α, σύζυγος της κυρίας Βάσως. Είπαμε κι εμείς, καθώς δεν βλέπαμε άνδρα...»

«Πατήρ, αγαπητέ μου, πατήρ. Ο σύζυγος είναι εισαγωγεύς μπαχαρικών στην Πάτρα. Πατήρ και παππούς...»

«Ε, πώς να μη φαίνεται νέος», εξηγεί η κυρία Βάσω. «Κάθε πρωί, με το χάραμα, βρέξει χιονίσει, πίνει το καφεδάκι του στην κεντρική Πλατεία Αγίου Γεωργίου κι ύστερα ακολουθεί τη διαδρομή: Κεντρική Πλατεία-Μαιζώνος-Αγίου Νικολάου-μόλος στο λιμάνι, μετ’ επιστροφής».

«Η καβαφική διαδρομή, παιδιά μου. Την έκανε ο Αλεξανδρινός στις λίγες μέρες που φιλοξενήθηκε στην Πάτρα, το 1901. Πατήρ, παιδιά μου, και παππούς της Μούσας», λέει και δείχνει στο βάθος του σαλονιού.

Τα πόδια των δεκαοκτάχρονων φοιτητών είχαν κοπεί και η κυρία Βάσω εξηγεί:

«Η Μούσα ήταν ιέρεια της Λαφρίας Αρτέμιδος, προστάτιδος της πόλεως των Πατρών. Το μαρμάρινο άγαλμά της θάφτηκε κάτω από τον ναό... Τα μάρμαρα έγιναν οικοδομικά υλικά για χριστιανικές εκκλησίες και σπίτια».

Ο Παύλος κοκκίνισε, ντρέπεται να κοιτάξει κατάματα την κοπέλα, το βλέμμα του μαγνητίζει μια από τις μεγάλες ασπρόμαυρες αναμνηστικές φωτογραφίες που κοσμούν τους τοίχους στη σειρά.

«Α, η Μούσα μαθήτρια στον πέτρινο φάρο του λιμανιού», συλλαμβάνει τη ματιά του ο αντιπτεράρχος. «Το Μούσα τής το κόλλησαν οι Πατρινοί. Μούσα όχι μόνο γιατί πήρε από την ωραιότητα του δικού μου σογιού, αλλά διότι υπήρξε αρίστη μαθήτρια και φοιτήτρια της Φιλοσοφικής. Τώρα διδάσκει λίγες ώρες λογοτεχνία στο “Ζηρίδη” και στο φροντιστήριο Μπελεζίνη, φίλου και συμπατριώτη».

Η Μούσα επιτέλους μίλησε. Μια χαμηλή βαθιά φωνή.

«Η Πάτρα, παιδιά, είναι μια παραθαλάσσια πόλη που ζει με γυρισμένη την πλάτη στη θάλασσα. Ο παππούς αγωνίζεται να στρέψει προς αυτήν το πρόσωπό της».

Καθόταν στον καναπέ χαλαρή, καλοκαιρινή, το ένα πόδι πάνω στο άλλο, συγκεχυμένες εικόνες στα σκοτάδια ανάμεσά τους. Κρατούσε αβίαστα μια κάποια απόσταση, θα την έλεγες αριστοκρατική, προς το περιβάλλον. Σ' ένα συμμετρικό, κάπως μακρύ, πρόσωπο ξεχωρίζαν τα μεγάλα μάτια, μαύρα μ' ένα γκριζογάλανο φως στις κόρες, βλέμμα αλλιώτικο, μακρινό, που βυθοσκοπούσε τον χώρο με μια τρυφερή αίσθηση ματαιότητας, ίσως κι αδιαφορίας. Μάτια που φαίνονται ίσως μεγαλύτερα εξαιτίας των καλλιτεχνικά επιμελημένων αφίδων των φρυδιών. Και το μέτωπο φαντάζει μεγαλύτερο λόγω των τραβηγμένων πάνω και πίσω

κατσαρών κατάμαυρων μαλλιών της. Το στόμα της θ' άγγιζε την τελειότητα αν το κάτω χείλος δεν ήταν πιο σαρκώδες από τις απαιτούμενες αναλογίες της απόλυτης συμμετρίας. Λαιμός μακρύς, στολισμένος με επάλληλα εφαρμοστά περιδέραια. Σήμα κατατεθέν της γοητείας της, εκτός από τα μάτια, οι λεπτοί ώμοι με έντονα διακριτές κλείδες, που απλώνονται στα μακριά χέρια της σαν φτερούγες άλμπατρος. Η λεπτότητα των άνω άκρων υπεραναπληρώνεται από την καλοσχηματισμένη θηλυκότητα των κάτω.

Οι δύο νέοι αισθάνονται τον ηλεκτρισμό της στον αέρα και θα ανταλλάσσουν αυτές τις περιγραφές δυο ώρες αργότερα. Κατέληξαν ότι πρόκειται για Γαλλομαροκινή(!) καλλονή, έτσι όπως την άφησε μαυρισμένη, με το ξώπλατο, το δίχως τέλος φετινό καλοκαίρι. Ήταν οι πρώτες μέρες του Οκτώβρη του 1969, όταν γνώρισαν την εγγονή του αντιπτέραρχου εν αποστρατεία, τη σύζυγο του αεροπόρου.

«Μα, πτέραρχε», παρατηρεί ο Δημήτρης, «πώς καταφέρατε να γίνετε πιλότος εκείνη την εποχή και μάλιστα της Εθνικής Αμύνης; Από τους πρώτους του αιώνα...»

«Ήμουν τρελός, τρελός έφηβος με τη νέα τεχνολογία. Ίδου, σε τούτη τη φωτογραφία, μαθητής με το γυμνασιακό κασκέτο, βρίσκομαι δίπλα στον Γκοντάρ...»

«Γκοντάρ; Τον Γαλλοελβετό σκηνοθέτη; Μα αυτός είναι μικρότερος...»

«Όχι, βρε, με τον Κάρολο Γκοντάρ, τον οδηγό-μηχανικό, ο οποίος έκανε πρώτη φορά τη διαδρομή Αθήνα-Πάτρα με αυτοκίνητο. Ήταν Μεγαλοβδομάδα του

1911, παρακαλώ. Έφυγε Μεγάλη Πέμπτη πρωί κι έφτασε Μεγάλο Σάββατο βράδυ. Κι εδώ, στην επόμενη φωτογραφία, έναν χρόνο μετά, μπροστά στο αεροπλάνο με τον πιλότο Καραμανλάκη, που το απογειώσε πρώτη φορά από το Ρίο».

«Κι αυτή με το υδροπλάνο;»

«Α, βιάζεσαι, νεαρέ, πετιέσαι στο '29. Το 'χα καημό να πετάξω στην Πάτρα αλλά δεν είχε αεροδρόμιο. Προσθαλάσσωσα, λοιπόν, το πρώτο υδροπλάνο στο λιμάνι της. Δίπλα μου, στη θέση του συνοδηγού, για να ξεφοβηθεί το κοινό, ένας μεγαλόσχημος υπουργός, τέως πρωθυπουργός, Πατρινός πολιτικός. Η γιαγιά της Μαρίας, η σύζυγός μου, ήταν ανιψιά του. Δεν τη γνώρισα στην Πάτρα αλλά στην Αθήνα, στο ζαχαροπλαστείο του Ζαχαράτου. Ανιψιές και φίλες ήρθαν να του ευχηθούν στη γιορτή του, 30 Νοεμβρίου. Κι αυτόν τον γνώρισα στη Θεσσαλονίκη – “της Αμύνης τα παιδιά διώξαν τον βασιλιά”. Ποιος είναι, λοιπόν;» στρέφεται στον Παύλο, που δεν χόρταινε να κοιτάζει τη Μούσα στον πέτρινο φάρο.

Εκείνος τα 'χασε και τότε ο παππούς προκαλεί τον Δημήτρη:

«Κι εσύ, που ο Μάνος, ο γαμπρός μας, ισχυρίζεται πως είσαι μυαλό στα μαθηματικά, τι λες; Λίγο κουίζ στην Ιστορία δεν βλάπτει. Ποιοι ήταν οι Πατρινοί πρωθυπουργοί;»

Ο Παύλος χαμογελά. Ο ξάδελφός του κέρδιζε πάντα τα στοιχήματα στους ανταγωνισμούς μνήμης των μαθητών για τα πολιτικά πρόσωπα κι έχανε στους

ηθοποιούς, δηλαδή σ' ό,τι γοήτευε τα κορίτσια. Στους ποδοσφαιριστές, τους κολυμβητές, τους τραγουδιστές και τους παλαιστές ήταν απ' τους πρώτους. Τώρα όμως υπό το ερευνητικό βλέμμα της καλλονής των Πατρών δίνει τα ρέστα του.

«Μπενιζέλος Ρούφος, το μόνο δύσκολο αλλά το συγγρατάω γιατί σε σας τους Μοραΐτες το Μπενιζέλος είναι βαφτιστικό όχι επίθετο. Ύστερα ο Δημήτριος Γούναρης, εις εκ των Έξι εκτελεσθέντων για τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, Γεώργιος Παπανδρέου, Παναγιώτης Κανελλόπουλος, η μαμά του Αμαλία, αδελφή του Γούναρη. Να προσθέσω, πτέραρχε, και τον σημερινό Αχαιό δικτάτορα; Αυτόν που διέκοψε την πρωθυπουργία –δεκαοκταήμερη– του Αχαιού Παναγιώτη Κανελλόπουλου;»

«Βάσω, Μαρίνα, το ενοίκιο Σεπτεμβρίου δικό μου δώρο στα παιδιά», αναφωνεί και τα κάπως γουρλωτά μάτια του διαστέλλονται.

Η καλλονή μ' ένα ελάχιστα διακριτό υπομειδίαμα συναινεί.

«Όχι, όχι», διαμαρτύρεται ο Παύλος, όμως ο αντιπτέραρχος τον αιφνιδιάζει:

«Κι εσύ, αρχιτέκτονα, δεν μου λες: Ποιος έσωσε την Αθήνα από τον μαρασμό, από τη βέβαιη παρακμή; Ποιος τη λύτρωσε από τους νερουλάδες;»

«Α, η ύδρευσις των Αθηνών! Το φράγμα, η λίμνη του Μαραθώνα».

«Ε, τότε Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, Λεωφόρος Μιχαλακοπούλου», πετιέται ο Δημήτρης και κάνει επίδει-

ξη γνώσεων στην καλλονή προσθέτοντας βιογραφικές λεπτομέρειες για τον Πατρινό πολιτικό.

«Αυτοδίδακτος στη Νομική, δεν φοίτησε ποτέ, δούλευε, αυτοδίδακτος και στις ξένες γλώσσες, τέσσερις πέντε. Ξεκίνησε από τη Σχολή Ευελπίδων, τότε ήταν στον Πειραιά».

«Τη διέκοψε όταν πέθανε ξαφνικά ο πατέρας του, δικηγόρος με δέκα(!) παιδιά. Αλλά πού τα ξέρεις εσύ αυτά, που μεγάλωσες σε μια μικρή επαρχιακή πόλη;» παρατηρεί ο παππούς.

«Α, μη δίνετε σημασία, πτέραρχε. Βιβλία και Κλασικά δεν είχα στο σπίτι μου, ξεκοκάλιζα λοιπόν τις μπαγιάτικες εφημερίδες που παίρναμε με το κιλό να τυλίγουμε τα παπούτσια. Σ' ένα τσαγκαράδικο Αγορά! Η Ακρόπολις λοιπόν είχε σε συνέχειες μια παλιά, κατοχική βιογραφία του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου».

«Μπράβο! Τότε πρέπει να ξέρετε ότι ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπερέβη το ρήγμα Παλαιάς και Νέας Ελλάδος. Ανέθεσε σε δύο Πατρινούς το Μακεδονικό Ζήτημα. Στον ιστορικό των Πατρών Στέφανο Θωμόπουλο να αποτυπώσει την εθνολογική, γλωσσική και θρησκευτική σύνθεση της γεωγραφικής ζώνης Μοναστήρι-Φλώρινα-Κοζάνη-Βέροια-Γρεβενά. Το '13. Και στον υπουργό του Μιχαλακόπουλο τους δύσκολους διπλωματικούς χειρισμούς του Μακεδονικού και την αποκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία. Εκείνος εξουδετέρωσε τις σκέψεις ορισμένων Συμμάχων να υπάρξει "αυτονόμησις της Μακεδονίας" –δηλαδή ακύρωση των καρπών της νίκης των ελληνικών όπλων στους Βαλκανικούς

Πολέμους– ως αντάλλαγμα στη Βουλγαρία εφόσον προσχωρήσει εις την Αντάντ στον Μεγάλο Πόλεμο. Ο Κλεμανσό ηναγκάσθη να δηλώσει ότι “η Γαλλία δεν θα συμπράξει εις τοιαύτην ατιμίαν”».

«Και με τον Θεόδωρο Πάγκαλο είχε πρόβλημα ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος. Άλλωστε αυτός τον ανέτρεψε με το φαιδρό του πραξικόπημα», διεγείρει ο Δημήτρης το πάθος του παππού για τα πολιτικά.

«Δικτάτωρ για κλάματα, ο οποίος μετά την οπερετική του εισβολή στη Βουλγαρία υπέγραψε μία ατιμωτική συνθήκη με τη Σερβία. Ελλάς-Σερβία μοιράστηκαν την κυριαρχία στον λιμένα Θεσσαλονίκης και στη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκη-Γευγελή. Αναγνώριζε ως σερβική μειονότητα τους Σλαβομακεδόνες της ελληνικής επικράτειας. Ως υπουργός Εξωτερικών ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος την ακύρωσε υπό τις οδηγίες και ευλογίες του Βενιζέλου».

Ο Δημήτρης περιεραζόταν τις φωτογραφίες του αντιπτέραρχου εν αποστρατεία.

«Αυτές οι δύο, νεαροί μου, τραβήχτηκαν με απόσταση δέκα χρόνων και βάλε. Η πρώτη, ο Βενιζέλος με τους αεροπόρους της Αμύνης στη Θεσσαλονίκη. Κι η δεύτερη στην Πάτρα το '28, στα εγκαίνια του Σκαγιοπουλείου Ορφανοτροφείου. Τότε οι σταφιδέμποροι, όπως αυτός, άφηναν μεγάλες περιουσίες για φιλανθρωπικούς σκοπούς».

«Τι κρίμα όμως, πτέραρχε, να πρωταγωνιστούν στην τραγωδία του Εθνικού Διχασμού δύο κορυφαίοι Πατρινοί. Λένε πως συνέρρεαν πλήθη για να απολαύσουν

τις δικανικές αναμετρήσεις τους όταν ήταν αντίδικοι στην Πάτρα», επιμένει ο Δημήτρης να σιγικλάει τον παππού για να τραβήξει την προσοχή της Μούσας των Πατρών.

«Ε και ποιος δεν έπεσε για να συμπαραταχθεί ο νεωτεριστής Γούναρης με τον ανερχόμενο Κρητικό. Το άτιμο προσωπικό ινάτι τον έφαγε, όπως πριν από τέσσερα χρόνια και τον συμπατριώτη σας. Τους πήρε την μπουκιά από το στόμα: ένας Κρητικός του Πατρινού κι ένας Πατρινός –ο Ανδρέας Παπανδρέου– του Κρητικού. Και, μεταξύ μας, ο Μητσοτάκης είχε τις ικανότητες και το προφίλ του Μιχαλακόπουλου. Αλλά μήπως ο Γούναρης δεν ηγήθηκε των εκσυγχρονιστών της εποχής, δεν πολέμησε με πάθος τον παλαιοκομματισμό πριν συμπράξει μαζί του; Και τώρα εδώ σας θέλω... δεύτερο κουίζ. Πώς ονόμαζαν την ομάδα των ανανεωτικών, των εκσυγχρονιστών του Δημητρίου Γούναρη;»

Ο Παύλος γελά πονηρά. Πρόσφατα περιηγήθηκαν, ανάμεσα σε ναύτες και ναυτικούς, το αξιόθεατο του αγοραίου έρωτα, την Τρούμπα. Κι ένας κράχτης διαφήμιζε το υπόγειο βαριετέ: «Εδώ το καλύτερο θηλυκό μπαλέτο, εφάμιλλο των καλύτερων ιαπωνικών». Ο Δημήτρης τότε σχολίασε ότι στις αρχές του αιώνα ταύτιζαν το αξιοθαύμαστο με το ιαπωνικό.

«Ομάδα Ιαπώνων, πτέραρχε», του απαντά κοφτά ο Δημήτρης.

«Βάσω, Μαρίνα, δώρο και το ενοίκιο του Οκτωβρίου. Έτσι, Ιάπωνες, τους βάφτισε ο Βλάσης Γαβριηλίδης, ευφύης ιδιοκτήτης της εφημερίδας Ακρόπολις».

Ο Δημήτρης επιμένει να κεντρίζει την ασυγκράτητη ροπή στην πολιτικολογία του παππού:

«Πώς προλάβετε, πτέραρχε, το Κίνημα Εθνικής Αμύνης, δεν βγαίνουν οι ημερομηνίες. Είστε νεότερος».

«Εδώ το πρόλαβε ο Γεώργιος Κατσίμπαλης, μικρότερός μου τέσσερα χρόνια. Συνταξιδέψαμε από τη Γαλλία για να προλάβουμε εθελοντές την επιστράτευση της Τριανδρίας στη Θεσσαλονίκη. Εκείνος παράτησε τη Νομική στο Παρίσι. Εγώ τελειώνω πιλότος, ιδιωτικά, και μετά με τον Βενιζέλο κατατάχθηκα στις Ένοπλες Δυνάμεις».

«Ποιος;» τινάχτηκε ο Δημήτρης. «Εννοείτε τον εμψυχωτή της λογοτεχνικής και πνευματικής γενιάς του '30, το alter ego του Σεφέρη: “Ανθρώπινο φαινόμενο” τον αποκαλούσε ο ποιητής τον Κολοσσό του Μαρουσιού, κατά τον Αμερικανό συγγραφέα Χένρι Μίλερ. Κρίμα, δεν βρήκα το βιβλίο του».

«Το 'χουμε εδώ, Μαρίνα, ή στο σπίτι σου; Φέρ' το στα παιδιά. Οι δύο Γιώργηδες είναι κοντινοί μου, είναι και μέντορες της εγγονής μου. Με τον Κατσίμπαλη συγγενέψαμε. Εγώ πήρα νύφη από τους Μιχαλακόπουλους κι ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος την κόρη του Γεωργίου Κατσίμπαλη. Ο πατέρας Μιχαλακόπουλος, ο Σπήλιος, είχε συμφωνήσει με τον Γεώργιο Κατσίμπαλη να παντρεύουν τα παιδιά τους».

«Μα, πτέραρχε, δεν βγαίνουν οι ηλικίες».

«Βρε, εννοώ τον παππού Γεώργιο Κατσίμπαλη. Πού να ξέρατε και τον πατέρα του Γιώργου, τον λόγιο Κωνσταντίνο. Φίλος της Γαλλίδας ποιήτριας και πριγκίπισ-

σας Άννας ντε Νοάιγ, μακρινής κρητικής καταγωγής, από τον Μάρκο Μουσούρο! Προστάτης του Κωστή Παλαμά. Έξοχος μεταφραστής του Ομάρ Καγιάμ. Αυτός έχτισε τη βίλα στον λόφο Τριανέμι του Μαρουσιού, την οποία περιγράφει ο Χένρι Μίλερ. Από τις βεράντες της θαύμαζαν το αττικό δειλινό οι Σεφέρης, Θεοτοκάς, Χατζηκυριάκος-Γκίκας, ο ζωγράφος, Τσάτσος, Αντωνίου, Σαραντάρης, Καραντώνης κι άλλοι της γενιάς του '30».

«Γενιά και γενιά, πολύ εύκολα, ίσως αυθαίρετα, χρησιμοποιείται αυτός ο όρος στην τρέχουσα φιλολογία, πτέραρχε».

«Κάποιοι άνθρωποι κοντινών ηλικιών, νεαροί μου, σημαδεύονται στο ξεμύτισμά τους από ιστορικές στιγμές: πολεμικές, οικονομικές –το Κραχ, για παράδειγμα–, πολιτικές, πολιτισμικές ή ακόμα και τεχνολογικές. Το αυτοκίνητο και το αεροπλάνο σε μας. Τη δική μας γενιά τη σφράγισε το Μεγάλο Όνειρο, το αναγεννητικό κίνημα του Ελευθερίου Βενιζέλου, η άνοδος και η πτώση του. Μερικοί διανοούμενοι συμπορεύτηκαν σαν ομάδα και γνώρισαν την απογοήτευση της Μικρασιατικής Καταστροφής και στη συνέχεια την παλινόρθωση του παλαιοκομματισμού και της βασιλείας. Και σεις –το ψυχανεμίζομαι– είναι πιθανό να σχηματίσετε γενιά. Ίσως μια μέρα θα μιλούν για γενιά του '70 ή της δικτατορίας. Κάποτε όμως, θυμηθείτε με τότε, επέρχεται η διάλυσις. Το συμβολικό τέλος της δικής μας γενιάς ήταν η κηδεία του Βενιζέλου. Παραμονές δικτατορίας Μεταξά».

«Εσείς πήγατε, πτέραρχε;»

«Κατεβήκαμε όλοι ανεξαιρέτως. Ο Κατσιμπαλης κι ο Σεφέρης έκλαιγαν γοερά. Βίωναν ένα τέλος εποχής πολύ προσωπικό. Κι ας ήταν μια κορυφαία στιγμή της γενιάς του '30: Μόλις είχε κυκλοφορήσει το *Μυθιστόρημα* του Σεφέρη από το ένα ρεύμα της και η *Ύψικάμινος* του Εμπειρικού από το άλλο. Όταν σφραγίστηκε ο τάφος στ' Ακρωτήρι, ο Σεφέρης κοίταξε το Κρητικό πέλαγος κι ύστερα στράφηκε με αναφιλητά στους άλλους: "Εδώ τελείωσε και το πνευματικό κίνημα που εμείς σαν ομάδα βάλουμε μπροστά. Από τη συλλογικότητα στη μοναχικότητα". Κι ο Γιώργος Θεοτοκάς συνάινεσε δακρυσμένος: "Ναι, Γιώργο, τώρα καθέννας μόνος με τη μοίρα του, όπου τον βγάλει η άκρη". Ο Σεφέρης παρατήρησε κάτι που αργότερα μετέτρεψε σε στίχο: "Καθώς περνούν τα χρόνια πληθαίνουν οι κριτές που μας καταδικάζουν, καθώς περνούν κουβεντιάζουμε με λιγότερες φωνές". "Εμείς, Γιώργο", ανταπαντά ο Θεοτοκάς, "αν δεν κλείναμε τον αιώνα μας μέσα στην ψυχή μας, θα ήμασταν ψεύτικοι. Είμαστε, Γιώργο, οι αντιφάσεις αυτού του αιώνα. Κι αν δεν είχαμε το κουράγιο να διαφωνούμε με τον ίδιο μας τον εαυτό, δεν θα ήμασταν αληθινοί". Τότε, νεαροί μου, υπέθεσα ότι όλα αυτά ήταν ένας λογοτεχνικός πεσιμισμός της στιγμής. Αργότερα κατάλαβα τι σημαίνει τέλος μιας γενιάς σαν γενιά, όχι το βιολογικό της βέβαια τέλος».

Εκείνη τη στιγμή παρενέβη η Μούσα των Πατρών. Βαθιά ήρεμη φωνή εναρμονισμένη με τη φυσιογνωμία της. Ο Παύλος παρατήρησε τον αυθόρμητο, έμφυτο ρυθμό στον λόγο της.